

26 ta' Frar, 1960

Imħallfin:—

Is-S.T.O. Prof. A.J. Mamo, O.B.E., C.St.J., Q.C., B.A., LL.D.,
President;

Onor. Dr. A.J. Montanaro Gauci, C.B.E., K.M., LL.D.;

Onor. Dr. W. Harding, C.B.E., K.M., B.Litt., LL.D.

B'deċiżjon tal-1 ta' April 1960 din l-Onorabbli Qorti akkordat lill-atturi il-permess kondizzjonali li jappellaw minn din is-sentenza lill-Maestà Tagħha r-Regina fil-Kunsill Tagħha Privat.

John Debono et.

versus

Neg. Joseph Muscat pr. et ne.

Danni — Makkinarju — Fabbrica — "Learner" —
Apprendista — Art. 1075 tal-Kodiċi Ċivili — Art. 4 u 6
tal-Kap. 169 — G.N. 458 tal-1945.

F'materja ta' danni akwiljani l-Ligi Maltja tippreċiża l-grad ta' kolpa li ggib ir-responsabbiltà għad-danni billi tirritjeni li hu in kolpa m'n ma jużax il-prudenza, diligenza u attenzjoni ta' "bonus pater familias". Però, hu imprexxind'bbilment meħtieġ, b'ex ikun hemm lok għad-danni, li jkun hemm in-ness ta' kawżalita bejn il-fatt kolpevoli u l-konsegwenza dannuża.

Għaldafslant, in linea ta' massima, ebda lort ma jista' jingħata lis-sid ta' fabbrica, jekk xi wiehed mill-impjegati jkorri jew muq fuq ix-roghol, meta dak is-sid ikun għamel fil-fattorija dak kollu li jkun gie lilu ordnat mill-"Labour Inspector" b'ex kollox ikun sewwa skond il-ligi; u ma għandux wiehed jeżiġi li s-sid għandu jagħmel aktar minn daqshekk; għaz l-ligi ma teżiġix prudenza jew diligenza fi grad massimu.

Jekk tifel ikun impjegat f'fabbrica bhala "learner", u jkun gie mwissi mill-perikoli li seta' j'korri jekk fl-użu tal-makna jagħmel dak li mhux suppost jagħmel, u ntant hu jikser dik it-tw'ssija u jkorri fatalment, is-sid tal-fabbrika ma għandux, għalhekk, jirrispondi għall-konsegwenzi, avvolja si tratta minn tifel, minn sempliċi "learner", ladarba dan

ikun gie m'pjegat bil-permess tal-awtorità kompetenti skond il-liġi.

Lil sid il-fabbrika ma jistax jiġi attribwit nuqqas ta' osservanza tad-dover tas-sorveljanza fuq dak il-"learner"; għax id-dover tas-sorveljanza ma fidherx li jista' jiġi nterpretat fis-sens li l-imghallem għandu joqghod, kull waqt u linn, attent għal kull haddiem. Meta lill-haddiem jingħataw istruzzjonijiet kif makna għandha tithaddem, meta jiġi as-sikurat li l-haddiem tgħallem thaddimha, u meta dan ikun gie mwissi dwar il-perikoli possibbli, u l-makna t'gi mantenuta fi stat li ttbqa' "safe", allura d-dover tas-sorveljanza hu osservat.

U anki skond il-liġi lokali, hu konformi għall-liġi li persuna tista' taħdem f'makna jekk tkun giet imwissija dwar il-perikoli potenzjali, u jekk tkun giet sufficjentement ittrejn-jata fix-xogħol li tirrikjedi dik il-makna. Is-sorveljanza hi meħtieġa, flimkien mat-tw'ssija dwar il-perikoli, biss meta dik il-persuna tkun għadha ma gietx sufficjentement ad-destrata.

Il-Qorti; Rat l-att ta' oitazzjoni quddiem il-Qorti tal-Kummerc tal-Maestà Tagħha r-Regina, li bih l-atturi, wara li ppremettew illi l-imsemmi Walter Debono kien impjegat k'hala apprendista għall-legatura tal-kotba mal-konvenut taht l-"Industrial Training Act, 1952"; u li hu gie mqabbad jahdem il-"corner cutting machine"; u waqt li kien fuq ix-xogħol, fi-20 ta' Jannar 1954, u kien wahdu fuq l-imsem-mija makna, inqabad mix-"shaft" tagħha u sofra lezjoni-jiet tant gravi illi dak inhar stess, u in konsegwenza ta' dawk l-istess lezjonijiet, tilef hajtu; u illi l-istess Walter Debono kellu erbatax-il sena u nofs, u għalhekk il-konvenut raqas mill-prudenza meta, ad insaputa tal-ġenituri tiegħu, hallieh wahdu ma' dik il-makna perikoluza, u għalhekk-safa' vittima minhabba negligenza u mprudenza tal-konvenut; talbu, prevja d-dikjarazzjoni u l-provvedimenti opportuni, illi jiġi dikjarat u deciż illi l-konvenut hu res-ponsabbli tal-lezjonijiet mortali li sofra l-imsemmi tifel u konsegwentement l-istess konvenut jiġi kundannat ihallas

lilhom somma li tiġi likwidata, mhux eċċedenti £1200, bħala danni skond l-art. 1088 u 1089 tal-Kodiċi Ċivili. Bl-ispejjeż;

Omissis;

Rat is-sentenza ta' dik il-Qorti tas-16 ta' Ottubru 1959. li biha iddeċidiet billi ddikjarat li l-konvenut huwa responsabbli għad-danni li sofra Walter Debono, bi-ispejjeż, u ddifferiet il-kawża għall-likwidazzjoni tas-somma li għandha tiġi mogħtija lill-atturi konformement għad-dispożizzjonijiet kontenuti fl-art. 1088 u 1089 tal-Kodiċi Ċivili kif ġie mitlub fl-att ta'ċ-ċitazzjoni; wara li kkunsidrat;

Illi, kif jirrizulta mir-rapport tal-periti legali u tekniċi, l-imsemmi Walter Debono, għall-ewwel tal-impjeg tiegħu mal-konvenut nomine, kien jinfilza u jitwi pitazzi, u mbgħad, xi xahar qabel l-aċċident, ġie mogħti x-xogħol li jaqta' l-kantunieri tal-kartun biex isiru l-kaxxi, u dan per mezz ta' makna appożita li hija appuntu dik aktar il-fuq imsejha "corner cutting machine", li qegħda fil-pjan t'isfel nett fl-istamperija tal-konvenut nomine;

Din l-istamperija qegħda fil-post numru 213 Ttrieq Sant'Ursola, fil-Belt Valletta, u tikkonsisti fi tliet pjani: terren (mat-ttrieq), ta' fuqu u ta' tahtu. Il-makni huma maħdumin per mezz ta' mutur elettriku, li qiegħed fil-pjan ta' fuq. Dan il-mutur, per mezz ta' ċinga u "fast and loose pulleys" li hemm fuq il-"line shafting" fl-istess pian, u per mezz ta' ċineg u "line shaftings" oħra li hemm fil-pjan terren u fis-sotterran, idawwar id-diversi makni tal-istamperija. Per mezz ta' "striking gear" li hemm mas-sistema tal-"fast and loose pulleys" hdejn il-mutur, wieħed jista' jmexxi l-ċinga tal-mutur jew għal fuq il-"fast pulley", li biha jdur kollox, jew għal fuq il-"loose pulley", li allura ddu fil-vojt u b'hekk jieqaf kollox, għalkemm il-mutur jibqa' jdur;

Fil-pjan t'isfelnett — sotterran għat-Ttrieq Sant'Ursola imma l-fuq mit-Ttrieq Levante — tinzel mill-pjanterren permezz ta' garigor. u fl-ewwel kamra li wieħed isib hemm żewġ makni, il-"folding machine" fuq il-lemin u l-imsem-

mija "corner cutting machine" li qeghdha faċċata. Minn din l-ewwel kamra tghaddi għal kamra oħra fejn hemm makna li tagħmel il-boroż, u din hi l-aħħar kamra f'dan is-sotterran, b'gallarija għal Trierq Levante;

Il-"line shafting" f'dan il-pjan t'isfelnett għaddej dwar l-għoxrin (20) pulzier l-isfel mis-saqaf tal-kamra, u sebgha piedi u nofs għoli mill-art. Idur per mezz ta' pulley u ċinga li hemm fit-tarf tiegħu fil-kamra tal-makna tal-boroż, li jieħu l-forza motriċi mil-"line shafting" ta' fuq;

Il-"corner cutting machine" qeghdha armata mal-ħajt li jiddividi l-imsemmijn żewġ kmamar u bejn żewġ bibien li hemm fi-istess ħajt. Dak tan-naħa tax-xellug għal min iħares lejn il-makna jservi bħala passagg għall-kamra ta' gewwa, fejn hemm il-makna tal-boroż; dak tal-lemin jinżamm magħluq, għaliex jiġi sewwa quddiem il-"folding machine";

Il-"corner cutting machine" hi makna żgħira, magħmula mid-ditta "Krause" ta' Leipiz", li gġib in-numru 168602. Hi magħmula biex taqta' kantunieri fil-karti jew kartun; u għal dan għandha xafra skwerra. Għandha pulley li jserviha wkoll ta' "flywheel", u kif inhi armata ddrur dwar il-hamsa u tletin dawra fil-minuta permezz ta' ċinga minn fuq pulley tal-injam li hemm fuq il-"line shafting" fis-saqaf. Hi kostruwita biex dan il-pulley tagħha jdur kontinwament, mentri x-xafra li taqta' tinżel darba biss, kull meta l-operatur jagħfas il-pedala li hemm fil-baxx quddiem saqajh. Però, fi-istess makna l-mekkanismu tal-"clutch" ma jaħdemx, u għalhekk ix-xafra titla' u tinżel il-ħin kollu li jkun idur il-pulley. Ix-xafra titla' dwar in-nofs pulzier il-fuq mill-"platform"; u dan ifisser li ma tistax iddaħhal oġġett eħxen minn daqstant taħt l-istess xafra. Quddiem din ix-xafra hemm "guards" tal-hadid, biex wieħed jilqa' jdejh mix-xafra, imma dawn il-"guards" mhumiex protezzjoni suffiċjenti għas-swaba ta' operatur negligenti, appuntu għaliex jaslu dwar in-nofs pulzier il-fuq mill-"platform", sabiex jippermettu l-introduzzjoni tal-karti jew kartun għall-qtugħ. Il-pulley tal-makna jdur lemin per mezz ta' ċinga ta' dwar pulzier wisa', li tintrama

msallba għal fuq il-pulley ta' dwar tmien pulzieri dijametru il-hemm fuq il-"line shafting". Dan idur dwar il-mija u għoxrin dawra fil-minuta. Il-makna qegħdha armata bil-pulley tagħha sew mal-ħajt;

Meta l-imsemmi Walter Debono korra, fl-20 ta' Jannar 1954, hu kien qed jaqta', bl-imsemmi makna, kantunieri ta' dwar pulzier kwadru f'folji ta' kartun li kienu għaxar pulzieri b'erbatax il-pulzier u nofs, u dwar hxuna ta' 1/16" — xogħol li jiffirma parti mis-sengħa ta' legatur li fiha hu kien regolarment impjegat bhala "learner" mal-konvenut, li kien awtorizzat jimpjegah per mezz ta' "permit" lil mogħti mid-Direttur tax-Xogħolijiet in data 12 ta' Jannar 1954, tmien tjiem qabel l-incident. F'dak il-waqt — kien wara nofsinhar. izda hin ezatt ma jirrizultax — Joseph Gauci, Antonio Piscopo u Albert Nelson kienu qegħdin fl-imsemmi kamra tal-boroż; semgħu hsejjes kbar fil-kamra ta' hdejn fejn kien qed jaħdem Walter Debono, u Gauci mar iħares, u sab li dan Debono bil-persuna tiegħu ddu max-"shaft". Piscopo jgħid li minn fejn kien ra xi ħaġa ddu fl-ajru max-"shaft", u wara nduna, jew sar jaf, li kienu riġlejn Debono. Gauci beda jgħajjat biex iwaqqfu l-mutur li jaħdem ix-"shaft", u malajr tela' jigrri fuq, jgħajjat dejjem biex iwaqqfu. Meta tela' t-taraġ, iltaqa ma' bin il-konvenut. John Muscat, il-lum mejjet, u qallu x'kien gara, u kompla jgħajjat għat-twaqqif tax-"shaft", u x-"shaft" ġie mwaqqaf minn Emmanuele Abela, li kien fil-pjanterren meta Gauci tela' jigrri u qallu biex iwaqqfu. Gauci mbgħad iltaqa' mal-konvenut, li kien niežel isfel, u nfurmah bl-aċcident. Il-konvenut, flimkien mal-imsemmi Abela, niżlu jigrri isfel; ħelsu mix-"shaft" lil Debono, u niż-żluh fl-art. Fil-waqt li kien diegħed jigi msejjaħ per mezz tat-telefon tabib jew car tal-ambulanza, wasal Abraham Farrugia u ħa bil-"light car" tiegħu lil Debono l-Isptar fejn l-istess Debono dik il-lejla stess miet b' "shock" dovut għall-moltepliċi leżjonijiet li kien sofru. Meta ġie mwaqqaf il-"line shaft". Debono baqa' mdendel max-"shafting" b'rasu l-fuq mix-"shaft" u b'saqajh imdendlin, u biċ-ċinga tal-"corner cutting machine" imdawra miegħu. Meta niż-żluh fl-art kien f'sensieħ u tkellem, u kien f'sensieħ u tkellem anki meta kienu sejr in bih l-Isptar; izda ma qalx kif korra;

Tikkunsidra;

Illi l-periti legali u tekniku ssottomettew l-opinjoni illi l-possibbiltà li è-ċinga li ddawwar il-“corner cutting machine” setgħet qabdet aċċidentalment u refgħet mill-art lil Walter Debono, u tellgħetu għal max-“shafting” mis-saqaf, hija tant remota li għandha tiġi eskluża; u dan għaliex iċ-ċinga hi dwar pulzier wiesgħa, u għalhekk hija idjaq xi pulzier mill-pulley tal-makna, u għalhekk ma tisporġix il-barra minnha. Il-ġonot fiċ-ċinga kienu magħmula bil-“wire sticking” u bil-pern tal-“gut” bejniethom, u għalhekk il-ponta tkun lixxa, jiġifieri mingħajr truff li jistgħu jaqbd u lil xi naġa. Din iċ-ċinga għandha dwar tliet pulzieri bogħod mill-ħajt, u dan ifisser li wiehed ma jistax jgħaddi minn warajha. Minn naha ta' quddiem, bejn l-operatur u ċ-ċinga, hemm il-makna stess, li ma tippermettix kuntatt magħha, u minn dan wiehed jikkonkludi li taħt kondizzjonijiet normali tax-xogħol l-operatur ma jistax jiġi f'kuntatt maċ-ċinga. Kuntatt maċ-ċinga hu possibbli jekk wiehed iressaq riġu lejn il-pulley minn naha tax-xellug minn wara l-makna. Dan il-kuntatt jista' jsir f'dan il-punt biss, għaliex iċ-ċinga tgħaddi mmejla l-ġewwa minn fuq il-pulley, minhabba filli x-“shafting” qiegħed iżjed il-ġewwa, lejn il-lemin, miċ-ċentru tal-makna, u, iżjed, billi ċ-ċinga taħdem imsallba għal fuq id-“driving pulley” tal-“line shafting”. Għalkemm dan il-kuntatt hu possibbli, però hu diffiċli, anki jekk tagħmlu apposta, minhabba fil-ħajt; u fil-każ, mhux tali, li jkun ta' perikolu. Hu wisq probabbli, skond il-periti, li ċ-ċinga waqgħet għaliex żelqet, u waqgħet minn fuq il-pulley billi Debono kien qiegħed jaqta' flimkien, fuq xulxin, iżjed folji tal-kartun milli tista' taqta' x-xafra b'moviment “smooth”. Il-moviment ma jibqgħax “smooth” meta jkun hemm “overload” fuq il-“flywheel”; u “overload” f'dan il-każ inaqqas li-“speed” tal-“flywheel”, u jiġieghel iċ-ċinga tiżloq fuqha; u jekk din il-kondizzjoni ta' “slip” taċ-ċinga tippersisti għal sekondi, iċ-ċinga taqa' minn fuq il-“pulley”;

Il-periti qalu li din l-opinjoni tagħhom għet konfermata minn esperiment li għamlu fuq l-istess “corner cutting machine”. Meta qatgħu folja jew tnejn tal-kartun, il-

qatgħa kienet lixxa u ċ-ċinga ħadmet sewwa; però, meta ppruvaw jaqtgħu ħxuna ta' dwar nofs pulzier kartun f'daqqa, iċ-ċinga żelqet u waqgħet minn fuq il-pulley tal-makna, u l-qatgħa tal-kartun kienet ukoll mimgħuda, u għaldaqstant, mill-kantunieri tal-kartun li suppost kien qata' Debono, waslu għall-konkluzjoni riferita;

Meta, skond il-periti, iċ-ċinga waqgħet minħabba l-qtugh ta' kwantità eċċessiva ta' kartun f'daqqa, Debono pprova jerga jpoġġiha f'lokha mingħajr ma juri lil hadd, billi kien ġie mwissi biex ma jaqtgħax ħafna kartunijiet f'daqqa' għax taqgħalu ċ-ċinga, u biex jagħmel hekk x'aktarx tala' fuq il-"folding machine" — haġa faċli ferm — u b'hekk ġie jilħaq mal-"line shafting" li kien qiegħed idur. Il-probabbiltà li Debono tala' fuq din il-"folding machine" hi msahħa, kif issottomettew il-periti, mill-fatt li, meta l-imsemmi Abela, wara l-inċident, tala' fuq il-"corner cutting machine" biex inizzel lil Debono, ġie wiċ-ċu faċċata ta' wiċċ Debono — dak li jfisser li Debono tala' kontra ta' Abela, relattivament għax-"shaft". Meta Debono tala' bil-wieqfa fuq il-"folding machine" ġie f'pożizzjoni bi spallejh ftit il-fuq mil-"line shafting", b'manjiera li jilħaq sewwa b'idejh il-pulley li jdawwar il-"corner cutting machine" li minn fuqha kienet waqgħet iċ-ċinga u giet fuq il-"line shaft"; u hu preżumibbli, qalu l-periti, li Debono kien f'dik il-pożizzjoni meta qabad iċ-ċinga minn fuq il-"line shaft" u pprova jpoġġiha lura fuq il-pulley mnejn kienet waqgħet, u li kienet qegħdha ddu. Però hu wisq diffiċli, qalu l-periti, li tpoġġi ċinga fuq pulley bħal dik in kwistjoni, li tkun qegħda ddu; għaliex id-dawran iwaqqagħha kull darba, u jekk wiehed jissokta f'dan it-tentattiv aktarx taqbadlu jdejh bejn iċ-ċinga u l-pulley, jew tinqabad iċ-ċinga — dak li preżumibbilment ġara lil Debono. Malli ċ-ċinga nqabdet mal-pulley u daret magħha u max-"shaft". billi kienet f'idejn Debono, hija, fil-fehma tal-periti, bilfors ħaditlu jdejh magħha, għax hu wisq diffiċli li wiehed jilħaq jevita dan, peress li x-"shafting" in kwistjoni jdur mal-mija u għoxrin dawra fil-minuta; u meta tkebbet u gibditu, iċ-ċinga kompliet daret miegħu u żammitu miżmum max-"shaft", u għalhekk ġie mdawwar miegħu "bodily anti-clockwise"; u billi l-ispazju bejn il-"line shaft-

ing" u s-saqaf hu biss ta' pied u disgħa pulzieri, bil-fors li s-saqajn u l-isfe! tad-dahar ta' Debono ġew imsabbtin mas-saqaf, u x'aktarx wkoll mat-travu tal-hadid, li hu biss pied u sitt pulzieri lejn il-lemin tal-"line shafting";

Skond il-periti, mela, Walter Debono korra u rriporta l-lezjonijiet fuq indikati, u l-konsegwenti "shock", għaliex, meta waqgħetlu ċ-ċinga minhabba l-qtuġħ ta' kwantità eċċessiva ta' kartun f'daqqa, kuntrarjament għall-istruzzjonijiet li kien irċieva, u pprova jerga jpoġġiha f'lokha mingħajr ma juri lil hadd — anki dan kuntrarjament għat-twissijiet li kien irċieva — tala' fuq il-"folding machine", u fis-suktat tat-tentattiv biex ipoġġiha lura fuq il-pulley, malli ċ-ċinga nqabdet mal-pulley u daret miegħu u max-"shaft", haditlu jdejgħ magħha, u meta tkebbet għiditu u kompliet iddur miegħu, u zammitu max-"shaft", u dawwritu miegħu sakemm dan ġie miżmum;

Tikkunsidra;

Illi l-periti ssottomettew li x-xogħol li Walter Debono kien qiegħed jagħmel fuq il-"corner cutting machine" mhux xogħol li ma għandux jagħmlu tife! tal-età tiegħu. u li l-fatt li fil-hin tal-aċċident hu qien qiegħed jaħdem waħdu fil-kamra ma jgħib ebda mprudenza tal-imgħallem tiegħu, u kwindi tal-konvenut, għaliex il-prattika hi illi l-imgħallem juri fit-tfal kif taħdem il-makna, u mbgħad iħallihom biex imur jilhaq ma' xogħolu. Il-periti ssottomettew illi jirrizulta li Walter Debono kien irċieva Prattika biżżejjed u l-istruzzjonijiet meħtieġa dwar il-perikoli li tippreżenta u l-prekawzjonijiet li kellu jieħu kontra tagħhom. u li fil-fatt kien jaf jaħdem sewwa. Jirrizulta li kienu qalulu speċjalment biex ma jaqtax flimkien aktar minn ċerta kwantità ta' kartun, u li qatt ma għandu jipprova jpoġġi ċ-ċinga f'postha jekk tkun żelqitlu;

Però rrilevaw li fil-kamra fejn korra ma kienx jeżisti mekkanizmu biex jista' jitwaqqaf mala juri il-"line shafting" li jagħti l-forza motriċi lill-"corner cutting machine";

F'dan il-punt, il-periti ssottomettew li l-"Factories

(Health, Safety and General Welfare) Regulations, 1945", kif emendati bil-Government Notice no. 330 tal-25 ta' Mejju 1949, jghidu, fl-art. 7(c):— "Efficient devices or appliances shall be provided and maintained in every room or place where work is carried on, by which the power can promptly be cut off from the transmission machinery in that room or place" Dan id-"device" jew "appliance" ma kienx jeżisti fil-kamra fejn korra Walter Debono. Fl-istamperija tal-konvenut, is-sistema hu li, biex jitwaqqaf il-"line shafting" ta' dik il-kamra, hemm bżonn li wiehed iwaqqaf kollox mis-sular ta' fuq nett, fejn hemm li "striking gear" li jmexxi ċ-ċinga tal-mutur elettriku għal fuq il-"loose" pulley. Kwindi ġara li meta l-imsemmi Gauci, kif ġa ntqal, sema' l-hsejjes fil-kamra fejn kien qiegħed jaħdem Debono (hdejn dik fejn hu kien qiegħed), u mar iħares u sab lil Debono jdur max-"shaft", ħareġ minn dik il-kamra fejn kien Debono, fil-pjan t'isfel, u tela' fil-pan terren jghajjat biex iwaqqfu, mbgħad Abela tela' mill-pjan terren għall-pjan ta' fuq biex gibed li-"striking gear" u waqqaf, u sadattant Debono kien qiegħed idur max-"shaft";

Dan in-nuqqas tal-konvenut li jinstalla l-imsemmi apparat anki fil-kamra tal-aċċident jikkostitwixxi infrazzjoni tar-regolament fuq imsemmi; u din l-ommissjoni hi ċertament kolpuża; hija ċirkustanza li ġgib dik l-inosservanza tar-regolamenti li hija suffiċjenti, weħedha, biex tkun il-bażi ta' responsabbiltà, purkè, però, ikun hemm in-"nesso causa'le". Mir-relazzjoni tal-perit fiżiku Dr. Albert Bartolo ma jidherx li dan in-"nexus" bejn il-kawża u l-effett jeżisti; għaliex dak il-perit issottometta illi l-konsiderazzjoni taċ-ċirkustanzi kollha tal-każ wasslitu għall-konkluzjoni li l-feriti gravi li sofra Walter Debono ġraw immedjatament kif inqabad maċ-ċinga tal-makna, u li l-feriti li seta' sofra sussegwentement minħabba xi dewmien li seta' kien hemm sakemm ġie mwaqqaf il-makkinarju ma kkontribwiex għall-eżitu fatali. Kif jirriżulta mix-xhieda tal-perit tekniku, dan jaqbel mal-perit li Debono nqabad maċ-ċinga; iżda, fil-waqt li l-perit fiżiku kkonkluda li Debono ma nqabadx maċ-ċinga mill-ewwel, imma fil-bidu nqabad mill-flokk, il-perit tekniku hu tal-fehma li nqabad fil-bidu miċ-ċinga; u l-perit tekniku lanqas ma qabel mal-perit fiżiku li Debono

seta' rriporta dawk il-feriti gravi kif qabditu ċ-ċinga. Huwa jghid li bilfors għadda xi intervall, żgħir kemm hu żgħir, bejn il-mument meta Debono nqabad sakemm irriporta dawk il-leżjonijet. Ma jistax jghid kemm kien dan l-intervall; però, fiċ-ċirkustanzi, żgur li ma jistax jingħad li hemm dik il-prova meħtieġa ta' "nesso causale" relattivament għal dan il-pont;

Imma għandu jiġi ritenut illi l-industrija! li jadibixxi tfal għax-xogħolijet eventwalment perikolużi għandu jeżerċita fuqhom sorveljanza speċjali, biex jissopperixxi għall-irriflessjoni u t-temerità naturali tagħhom. Mill-Kassazzjoni ta' Torino, fid-9 ta' Diċembru 1902, fil-kawża "Gutermann c. Garro", gie ritenut illi l-industrija! li jinkariga tifel inaddaf makni weqfin għandu jissorvelja biex dak it-tifel ma jilgħabx mal-puleġġi viċini li jistgħu jweggġgħuh. Fil-każ preżenti, kieku kien hemm dik is-sorveljanza, ma kien jiġri xejn minn dak li ġara; għaliex Walter Debono kien jiġi miżmum minn min kien ikun qiegħed jissorveljah kif dan ikun rah jipprova jitla' fuq il-"folding machine", jew almenu kif ikun rah jersaq lejn iċ-ċinga maħruġa minn postha. Dan, il-perit tekniku qalu fix-xhieda tiegħu, meta rrileva illi fl-opinjoni tiegħu l-imghallem ma kienx iħalli lill-imsemmi Debono mingħajr sorveljanza kieku ma kienx hemm nies oħra jaħdmu fil-kamra adjaċenti; u dan għaliex, kif hu qal, "wieħed għandu jifhem li t-tfal huma tfal, u l-makni mhumiex ta' min wieħed jilgħab magħhom, huma delikati, anki dawk mhux perikolużi, u anki weqfin": iżda hu skuża l-imghallem billi l-kamra fejn kien qiegħed jaħdem Walter Debono kienet passagġ u kien hemm nies oħrajn, kif intqal, jaħdmu fi kammar adjaċenti. Però, jekk kien il-każ li tiġi eżerċitata sorveljanza, anzi sorveljanza speċjali, din is-sorveljanza kellha tkun sorveljanza tajba; u ċertament ma tistax tissejjaħ sorveljanza tajba, anqas u anqas speċjali, dik ta' nies oħra konċentrati f'xogħolhom f'kamra differenti, jew ta' oħrajn li setgħu minn żmien għal żmien ikollhom bżonn jgħaddu mill-kammar;

Il-konvenut nomine, kwindi, għandu jirrispondi għal negliġenza talli ma eżerċitax l-imsemmija sorveljanza;

Rat fol. 162 in-nota tal-appell tal-konvenuti, u fol. 163 il-petizzjoni tagħhom, li biha talbu li s-sentenza fuq im-semmija tiġi revokata, billi tiġi m.ċhuda t-talba; bl-ispej-jeż taż-żewġ istanzi;

Omissis;

Ikkunsidrat;

Fil-parti reċitattiva tas-sentenza appellata hemm esposti għas-suffiċjenza l-fatti li minnhom origina dan il-proċess;

Sabiex il-konvenuti jiġu ritenuti responsabbli tal-leżjonijiet mortali li sofra t-tifel Walter Debono, jehtieg li t-ġi pruvata għak-karigu tagħhom kolpa, imprudenza, negligenza, jew inosservanza tar-regolamenti. Proprjament. fiċ-ċitazzjoni ġew imsemmija biss imprudenza u negligenza; iżda l-Qorti jidhrilha li "per equipollens" jis-tgħu jiġu anki kompriżi l-ipotesijiet l-oħra;

In tema ta' danni akwiljani, kif inhu dan il-każ, il-Liġi Maltija tippreċiża l-grad tal-kolpa li gġib ir-responsabbiltà għad-danni fl-art. 1075 Kap. 23 Ediz. Riv., fis-sens li hu in kolpa min ma jużax il-prudenza, diligenza u attenzjoni tal-"bonus pater familias";

Hu imprexxindibbilment rikjest, però sabiex ikun hemm lok għad-danni, li jkun hemm in-ness ta' kawżalità bejn il-fatt kolpevoli u l-konsegwenza dannuża (Coen, voce Danni, para. 39; Conti, Rep., para. 63-115; Halsbury, Laws of England, 2nd Edition, Vol. 10, p. 93, para. 115);

Issa, l-ewwelnett, din il-Qorti hi ta' fehma li ebda tort ma jista' jiġi askritt lill-konvenuti minnabba li Walter Debono kien qed jaħdem fi "corner cutting machine". illustrata fol. 37, u li giet ispezjonata fl-aċċess. Dan it-tifel kien qed jaħdem bħala "learner" skond il-liġi ("Industrial Training Act, 1952"), bil-permess tal-awtorità kompetenti skond l-istess liġi (fol. 35). Hu kien qed jiġi addestrat fis-

sengha tal-'egatura tal-kotba, appuntu skond dak il-permess, u kien fizikament tajjeb biex jaħdem bħala legatur (fol. 38). Dik il-makna hi waħda konnessa mat-tagħlim f'dik is-sengha, u ma hix makna "inherently dangerous" (Halsbury, Vol. XXIII, p. 584, note "p"). bħal ma huma "loaded guns" jew "explosives" (loc. cit. p. 575). L-uniku perikolu żgħir hu li operatur negligenti jista' talvolta jsufri xi ħsara f'subgħajh bix-xfafar li għalihom il-"guards" ma humiex protezzjoni kompleta; imma din iċ-ċirkustanza ma għandha x'taqsam xejn ma' dak li gara;

Il-periti eskludew — u din il-Qorti taqbel magħhom — li ċ-ċinga li ddawwar il-"corner cutting machine" tista' tirrendi per sè dik il-makna perikoluża, u eskludewha għaliex il-possibbiltà li dik iċ-ċinga taqbad l-operatur, terfghu mill-art u tkorrieh max-"shafting" tas-saqaf, hija talment remota li ma għandhiex tiġi atteża. Dei resto, it-"technical officer" tal-Labour Department, Ugo Lapira, li kien ispezzjona diversi drabi l-istamperija tal-konvenuti qabel l-inċident sabiex jaċċerta li kollox kien sewwa skond il-Factory Regulations għas-salvagwardja tal-personal (fol. 52), kien iddeċieda li ċ-ċinga ma kienetx perikoluża, u li għalhekk ma kellhiex bżonn ta' "guard". Jekk, minn naħa waħda, sidien ta' "factory" għandhom l-obligu tat-tħaris tar-regolamenti skond l-art. 6 tal-Kap. 169 Ediz. Riv., minn naħa l-oħra, l-"inspectors" huma hemm, skond l-art. 4 ibidem, biex jaraw li jsir dak li jeħtieġ; u għalhekk in linea ta' massima ebda tort ma jista' jingħata lis-sidien ta' fattorija dment li jagħmlu dak li jiġi lilhom ordnat, kif kien dan il-każ. mingħajr ma wiehed jista' jeżiġi li għandhom jagħmlu aktar minn daqshekk; għax il-liġi (art. 1075 fuq ċitat) ma teżiġix diligenza jew prudenza fi grad massimu;

Issemmet iċ-ċirkustanza li Walter Debono kien tifel, u li għalhekk minħabba dik li tissejjah "mischievous propensity" tat-tfal, wiehed seta' jaħseb li hu seta' iqiegħed ruhu fi-perikolu. Il-Qorti tirrileva, a propositu ta' dan l-argument, li dan it-tifel kellu erbatax il-sena u nofs meta gara l-inċident (fol. 39), u fis-sistema tal-liġi tagħna teħtieġ il-prova tad-dixxerniment għal min għandu anqas minn

erbatax il-sena. Minbarra hekk, Debono kien qed jaħdem f'età u f'mestjier viżwalizzati mil-liġi industrijali in materja. Mbghad, id-dottrina tal-"mischievous propensity" hi proprjament applikabbli għal dawk l-affarijiet li per sè jikkostitwixxu "allurement" għat-tfal, b'mod li jiġbduhom ni-perikolu (bħal ma tista' tkun, ad eżempju, "tip-up lorry" — ara każ Rawsthorne v. Ottley and others, 1937, All Eng. Law Rep. Vol. 3, p. 902), jew "trap" ossija "concealed danger" (kif inhi, per eżempju, "diving board" — ara Simmons v. Mayor of Huntingdon, Vol. XXIII, p. 584, para. 836 u nota(a) paġ. 585). Issa, f'dan il-każ, il-makna per sè żgur li ma kienetx "allurement", u lanqas "trap" ossija "concealed danger"; u ċ-ċinga, mqabba max-"shafting", "allurement" ma kienetx, għax ma kienet toffri ebda divertiment għal tifel; u "trap" ma kienetx lanqas, għar-raġunijiet imsemmijin fuq u rilevati mill-periti tekniċi;

Jiżdied li jirriżulta għas-sodisfazzjon tal-Qorti li Debono kien gie debitament inwissi mill-perikoli li seta' jkun hemm jekk wiehed jagħmel dak li ma kienx suppost li jagħmel, u partikolarment sabiex ma jaqtgħax f'daqqa aktar minn ċerta kwantità ta' kartun, u li qatt ma għandu jittanta jerga jpoġġi ċ-ċinga f'potha jekk qatt kellha tiżloq. B'din it-twissija kien qed isir dak li jeħtieġ, kif jgħid il-Halsbury, Vol. XXIII, p. 576:— "Again, a master's duty towards young servants may differ from that owed to adults. Thus he must not only protect them as far as is reasonably possible, but must take proper steps to ensure that they appreciate the risks";

Din il-Qorti hi wkoll tal-opinjoni, bħal dik tal-Ewwel Grad, li l-fatt li ma kienx hemm fil-kamra stess fejn kien hemm din il-makna xi "device" jew "appliance" li taqta' malajr il-kurrent ma jistax jiswa biex fil-fattispeċje jagħti fundament lill-istanza, u dan għaliex ma giex pruvat mill-atturi illi bejn dan in-nuqqas u l-event fatali kien hemm in-"nexus" meħtieġ mil-liġi; u dan in vista tar-relazzjoni tal-perit fiżiku Dottor Albert Bartolo, li qal illi malli Debono nqabad maċ-ċinga, li ġibditu fuq ix-"shaft", hu sofra immedjatament feriti fatali;

L-Ewwel Onorabbli Qorti sabet ir-responsabbiltà kolpuza tal-konvenuti filli rriteniet li dawn naqsu milli jeżer-
 ċitaw sorveljanza fuq it-tifel;

Bir-rispett kollu għall-gudikant fl-ewwel istanza, din il-Qorti ma tikkondividix din l-opinjoni. Id-dover tas-sorveljanza ma jidherx li jista' jiġi nterpretat fis-sens li l-imghallem għandu joqgħod, kull waqt u ħin, attent fuq il-haddiem. Biżżejjed wiehed jaħseb f'fattoriġi li jimpjegaw kwantità kbira ta' nies, biex jirriżulta li interpretazzjoni simili hi inaċċettabbli. Meta lill-haddiem jingħataw istruzzjonijiet kif makna għandna tithaddem, meta jiġi assikurat li hu tgħallem jaħdimha, u meta jkun ġie mwissi fuq il-perikoli possibbli, u l-makna tiġi mantenuta fi stat li tibqa' "safe", allura d-dover tas-sorveljanza hu osservat. Fil-każ in ispeċje, Debono kien ġie allenat fl-użu ta' din il-makna (del resto, sempliċissima), u kien ġie avżat dwar x'ma kellux jagħmel. Sfortunatament, f'mument tragiku għalieh, hu mexa kontra l-istruzzjonijiet li kellu, u pprova jgħadd id-ċinga li kienet waqgħet u nqabad biha fil-mod kif ġie mill-periti rikostruwit l-inċident (fol. 74). Dan kien fatt tiegħu mhux raġjonevolment prevedibbli, li jeżorbita mis-servizz tiegħu u bi trasgressjoni tal-istruzzjonijiet li kellu. "If a child", jgħid il-Halsbury, "is fully aware of the fact that he has no right to be where he suffers injury, he will have no right of action . . ." (loc. cit. p. 585). Dan l-awtur jiċċita l-każ analogu ta' tiffa taħt l-erbatax ii-sena li neħhiet kapriċċjożament il-"guards" tal-makna li kienet qegħda taħdem fiha u giet maqtula, u ġew miċhuda d-danni (loc. cit. nota "I", p. 576);

Hemm ukoll dan ir-rifless. Ir-regolament 7(h) tar-"Regulations" mahruġin taħt il-liġi lokali, ċjoè l-"Factories Ordinance, 1940" (G.N. 458 tal-1945), jgħid hekk:— "No person shall work at any machine to which this regulation applies, unless he or she has been instructed as to the dangers arising in connection with the machine and the precautions to be observed, and (1) has received a sufficient training in work at the machine, or (2) is under adequate supervision by a person who has a thorough knowledge and experience of the machine." Minn dan jiġi

li, skond l-istess liġi in materja, hu konformi għal-liġi li persuna taħdem f'makna jekk tkun imwissija dwar il-perikoli potenzjali, u jekk tkun giet suffiċjentement ittrejnjata fix-xogħol ta' dik il-makna. Is-sorveljanza hi meħtieġa, flimkien mat-twissija dwar il-perikoli, biss meta dik il-persuna tkun għadha ma gietx suffiċjentement addestrata;

Dan kollu jikkonduċi lil din il-Qorti filli tiritjeni li ma giex pruvat li l-mewt tal-imsejken Walter Debono kienet addebitabbli bi htija tal-konvenuti;

Għalhekk tiddeċidi;

Billi tilqa' l-appell tal-konvenuti, tirrevoka s-sentenza appellata, u tirrespingi d-domandi. L-ispejjeż tal-ewwel u tat-tieni istanza in vista tač-ċirkustanzi tal-każ, jibqgħu bla taxxa.
